

дательстве нормы, обязывающие предоставлять женщинам более легкие работы. Недопустимо использование труда женщин в ночных сменах, во всяком случае, в современных масштабах. Работа не должна вызвать у них усталость и раздражение, а тем более ненависть и стремление бросить ее, попытаться найти средства к существованию иным путем.

Постоянно растущее вовлечение женщины в преступную деятельность свидетельствует об очень большом неблагополучии путей развития общества, так как именно женщина в современных условиях способна сохранить семью, в определенной мере повлиять на поведение мужчины и детей.

А преступное поведение ломает и коверкает жизнь девушек, матерей, разрушает семьи, отсюда и проистекает неизмеримый ущерб для общества и государства, который мы ощущаем уже сейчас. И будем ощущать еще больше, если не принять мер по изменению существующего положения, а оно очень тревожно, обусловлено различными показателями женской преступности в стране.

Литература:

1. Н.Ф. Кузнецова, Преступление и преступность// Москва, 1969;
2. И.И. Карпец, Современные проблемы уголовного права и криминологии// Москва, 1976;
3. В.Н. Кудрявцев, Причины правонарушений// Москва, 1976;
4. В.Н. Кудрявцев, Криминология// Москва, 1995;
5. А. Кетле, Человек и развитие его способностей// СПб., 1865;
6. Н. Зеланд, Общая характеристика женской преступности// СПб., 1899;
7. К. Цеткин, Женщина и ее экономическое положение //Пер. с немецкого, 1905;
8. Л.С. Алексеева, Бездомные как объект социальной дескредитации// Со-цис, 2003, №9;
9. А.А. Габияни, Л.А. Меликишвили, Социальное лицо женщин преступниц и проституток// Тбилиси, 1993;
10. Хорни Карен, Женская психология // СПб., 1993.

PARTICULARITĂȚILE STABILIRII CAUZALITĂȚII, A LEGĂTURII CAUZALE, A CAUZEI ȘI A EFECTULUI

Narcisa NEDELCU,
doctorandă, Catedra de Drept penal și Criminologie,
Universitatea de Stat din Moldova

SUMMARY

In the criminal law science there is widely used the meaning of the causal relationship, as it constitutes an obligatory sign of the objective side of the offence material components; and as result of this fact the meaning of causal relationship in the criminal law is widely and thoroughly treated and examined. In this sense we find a plenty of penal theories of the casual relationship, intended to explain the core of this meaning and to emphasize the rules of its application.

După cum menționează, în viziunea noastră foarte corect, savantul român Ion Oancea, la constatarea existenței raportului causal între acțiune-inacțiune și urmarea imediată, trebuie să se rețină: în primul rând, că acea acțiune-inacțiune a precedat urmarea imediată, în al doilea rând, că acea acțiune-inacțiune a determinat (cauzat) acea urmare imediată și, în al treilea rând, că acea acțiune-inacțiune a determinat, în mod obiectiv acea urmare periculoasă... Raportul causal, aplicat la infracțiune, are două limite și anume: mai întâi, el trebuie să se limiteze la acțiunea-inacțiunea umană, izolându-l de acțiunile fizice, mecanice, chimice care au loc odată cu acțiunea-inacțiunea unamă; și, în al doilea rând, el trebuie să se limiteze la efectul acestei acțiuni, izolându-l de alte efecte care se produc. După cum se spune, trebuie să se admită o „izolare artificială” a fenomenelor[1].

De asemenea, conform opiniei autorului român I. Dobrinescu „acțiunea (inacțiunea) făptuitorului nu trebuie privită izolat, ci ca fiind capabilă să producă rezultatul (efectul) numai în prezența unor condiții cu care se află în conexiune[2].

Astfel, unul din cele mai complicate momente, puncte în doctrina despre cauzalitatea judiciară în constituie, fără echivoc, întrebările referitoare la stabilirea prezenței sau lipsei legăturii cauzale în calitate de entitate a compoienței de infracțiune. Stabilirea legăturii cauzale în procesul aplicării normelor de drept este strâns corelată cu știința despre probe și probatoriu. Toate elaborările științifice ale determinării cauzale au obiectivul de a evidenția ca finalitate cele mai adecvate și aplicabile metode de stabilire a legăturii cauzale. Așa,

de exemplu, savantul V. B. Malinin a formulat opinia, denumită de către el „regula de aur a cauzalității” [3], în baza căreia el propune să fie soluționată întrebarea cu pricina. Esența „regulii de aur a cauzalității”, formulată de către V. B. Malinin constă în următoarele: „dacă imaginar am separa faptul, evenimentul sau fenomenul care ne interesează (cu referire la dreptul penal – acțiunea persoanei) [4] din totalul sumei factorilor premergători și vom găsi că, efectul, consecința nu ar fi survenit sau s-ar fi realizat pe altă cale sau în altă perioadă, apoi urmează să recunoaștem că acest fapt, fenomen, eveniment (acțiune) constituie o condiție a consecinței respective. Dacă, însă, se va stabili că efectul, consecința ar fi survenit și evoluat în aceeași ordine, apoi aceasta înseamnă că acțiunea nu este o condiție a consecinței și

între ele nu există o legătură causală. Adică dacă combinația ABC prezintă efectul D, iar combinația AB nu prezintă același rezultat, apoi aceasta servește drept dovadă a faptului că faptul, evenimentul, fenomenul (acțiunea) C constituie condiția consecinței D” [5].

Este posibil oare ca în baza noțiunii și concepției expuse să fie stabilită prezența legăturii causale în calitate de semn al laturii obiective a componenței de infrațiuone? Se pare că este prematur de a denumi formularea expusă ca fiind „regula de aur”. Momentul ține de faptul că regulile inductive ale stabilirii prezenței determinării causale ale unui eveniment, fapt, fenomen de către altul, care au obținut denumirea de principii sau canoane ale inducției, au fost elaborate la începutul secolului al XVII-lea de către F. Bacon, iar apoi sistematic studiate în secolul XIX de către D. Mille; de aici și denumirea lor „canoanele (principiile) lui Bacon și Mille”. Examinarea minuțioasă și verificarea probabilității autenticității și veridicității principiilor vizate se conține în valoroasa lucrare a savantului V. A. Svetlov. Aici autorul examinând canoanele Bacon – Mille analizează suficiența fiecăreia din metodele stabilirii causalității, utilizând principiul simetriei și ajunge la concluzia că prezența doar a unuia oricare din cele cinci canoane Bacon – Mille nu este destulă pentru a oferi un răspuns clar și exhaustiv asupra existenței legăturii causale [6]. Însă, utilizarea, după posibilitate, a acestor metode în cumul, poate să mărească esențial corectitudinea în cadrul concluziilor cu referire la prezența sau lipsa legăturii causale [7].

În continuare ne vom expune asupra enumerării canoanelor Bacon – Mille. La acestea se referă următoarele:

1) **Metoda coincidenței.** Dacă faptul, evenimentul, fenomenul AB și AC au premers apariției fenomenului, faptului, evenimentului E, apoi este corect și fundamentat de a considera că A este cauza lui E;

2) **Metoda deosebirii (delimi-**

tării). Dacă faptul, evenimentul, fenomenul ABC au premers apariției fenomenului, faptului, evenimentului E, și faptul, evenimentul, fenomenul -ABC au premers apariției fenomenului, faptului, evenimentului -E, apoi este corect și fundamentat de a considera că A este cauza lui E;

3) **Metoda unificată a asemănării și deosebirii.** Dacă faptul, evenimentul, fenomenul AB și AC au premers apariției fenomenului, faptului, evenimentului E, iar faptul, evenimentul, fenomenul -AB și -AC au premers apariției fenomenului, faptului, evenimentului -E, apoi este corect și fundamentat de a considera că A este cauza lui E;

4) **Metoda resturilor (rămășițelor).** Dacă faptul, evenimentul, fenomenul AB au premers apariției E_1E_2 și este absolut clar că B este cauza lui E_2 , apoi este corect și fundamentat de a considera că A este cauza lui E_1 ;

5) **Metoda măsurătorilor concomitente (paralele).** Dacă A este condiția obligatorie a unității A_1 și A_2 , E este condiția obligatorie a unităților E_1 și E_2 . În același timp $A_1 \neq A_2$ și $E_1 \neq E_2$ și dacă A_1 premerge lui E_1 și A_2 premerge lui E_2 , apoi este corect și fundamentat de a considera A ca fiind cauza schimbării lui E.

Profesorul V. B. Malinin în cazul formulării „regulii de aur a causalității” a utilizat doar o singură metodă din cele enumerate, doar o interpretarea metodei deosebirii (delimitării). În așa fel, probabilitatea obținerii cunoștințelor corecte, adecvate cu referire la legătura causală este esențial diminuată, deoarece au scăpat din vedere încă patru modalități de stabilire a causalității. V. A. Svetlov în lucrarea sa lasă foarte clar de înțeles că o singură metodă utilizată nu poate oferi probabilitatea survenirii efectului la sigur: altfel spus nu permite de a stabili unilateral și cu absolută certitudine prezența sau lipsa legăturii causale.

În același timp, prezența exclusivă a metodelor logice în determinarea prezenței legăturii causale nu

este destulă. În procesul aplicării normelor de drept nu este soluționată chestiunea referitoare la prezența categoriei causalității: aceeași nu stârnește careva critici sau careva îndoieli, deoarece categoria causalității constituie un punct inițial și prezența acesteia nu este pusă la îndoială. În realitate este necesar de a rezolva două întrebări:

1) stabilirea prezenței mecanismului cauzării empirice;

2) corelarea obiectivă a mecanismului cauzării empirice cu ceea ce este construcția teoretică a legăturii causale, fixată în norma de drept penal, stabilind în așa fel coincidența cauzării obiective prezente cu teoretica construcție a legăturii causale.

Pentru îndeplinirea acestor acțiuni legătura causală este împărțită, scindată în componentele sale. Pentru început este evidențiat complexul causal: sunt selectate faptele, fenomenele, evenimentele care după criteriile categoriei causalității, a legăturii causale și a cauzei prezumptiv, ipotetic intră în componența complexului causal (sarcina – de a stabili cauza: în speță avem un cumul de fapte, evenimente, acțiuni care se referă la cauza necesară). În continuare este determinată cauza în componența mecanismului cauzării empirice. O așa cauza, ca de exemplu, cauză a morții, o poate constitui afectarea de către glonte a integrității masei craniene și a creierului. După aceasta este necesar de a stabili (de această dată cu certitudine, dar nu ipotetic) întregul complex causal în partea mecanismului cauzării empirice și pe tărîmul construcției teoretice a legăturii causale. Aceasta se efectuează pe calea cercetării retrospective a tuturor faptelor, evenimentelor care au determinat nimerirea glontelui în craniul (creierul) persoanei. Așa, va fi clarificat că glonte a fost tras dintr-o anumită armă de foc de către o anumită persoană. Și aici are loc trecerea la cercetarea cauzei în sensul construcției teoretice a legăturii causale: elementul medical și trasologic au materializat noțiu-

nea cauzei ca a unei componente a complexului causal în sensul mecanismului cauzării empirice. Elementul (criteriul) juridic constituie cea de a doua componentă a complexului causal, deoarece există norma de drept penal care interzice „omorul, adică lipsirea de viață a unei persoane”. Articolele respective din cadrul Părții speciale a Codului penal al Republicii Moldova conțin indicații asupra consecințelor interzise, adică asupra lipsirii de viață a persoanei. După regulile logicii, este interzisă orice faptă care ar duce la survenirea consecințelor interzise. În așa fel, se realizează compararea cauzei în sensul legăturii cauzale concrete cu acea entitate ce este fundamentată pe deducerea analitică din dispoziția legii penale și se numește cauză în sensul construcției teoretice a legăturii cauzale. Dacă cauza, sub forma de componentă a construcției teoretice a legăturii cauzale include în sine perceperea cauzei într-o așa formă, în care ea este parte componentă a legăturii cauzale în sensul mecanismului cauzării empirice, apoi este permisibil de a formula concluzia cu referire la prezența legăturii cauzale între faptă și consecințele infracționale (ceea ce încă nu ne permite de a soluționa pozitiv chestiunea cu referire la prezența în fapta persoanei a elementelor specifice componente de infracțiune).

Urmarea (efectul) constă în schimarea care se produce în realitatea obiectivă și are caracter periculos. Aceasta poate fi: mecanică, fizică, biologică, socială etc., ori se manifestă în comportarea altor persoane [8].

Stabilirea efectului (în terminologia dreptului penal a consecinței social-periculoase) constituie un proces mai puțin complicat. Efectul dispune de un conținut pur juridic, deoarece este pe deplin descris în norma de drept penal și în caz de incriminare trebuie să corespundă totalmente acestei descrieri. Natura juridică exclusivă a efectului ca a unei componente a legăturii cauzale

constituie o confirmare suplimentară a afirmației că legătura causală în dreptul penal dispune de o construcție teoretică personală. Dacă multiplele cauze în componența complexului causal pot fi apreciate ca fiind juridice, medicale, chimice etc., apoi efectul coincide întotdeauna cu efectul, care este fixat în lege [9]. Din cele expuse urmează să tragem următoarea concluzie: dreptul penal trebuie să folosească în mod exclusiv doar propria construcție a legăturii cauzale.

Tot în cadrul acestui paragraf dorim să reproducem și un text expus de către savantul I. Macari, conform căruia „unii autori neagă existența legăturii cauzale dintre inacțiune și urmările prejudiciabile survenite. Faptul constă în aceea că în lumea fenomenelor sociale inacțiunea înseamnă pur și simplu a nu face nimic. Ea constă în neexecutarea de către persoană a unor anumite acțiuni, pe care ea este obligată și poate să le exercite. De obicei, neexecutarea unor asemenea acțiuni (inactivitate infracțională) provoacă, nemijlocit, schimbări ale obiectelor sau fenomenelor lumii reale, adică le cauzează daune. De exemplu, neprezentarea inculpatului în judecată servește drept temelie pentru amânarea examinării dosarului penal pe un anumit timp. Așadar, în viața socială, unde, spre deosebire de lumea fenomenelor fizice și biologice, acționează omul înzestrat cu rațiune și voință (*homo sapiens*), inacțiunea poate da naștere unor urmări socialmente periculoase sau actul de inacțiune poate fi cauza din care nu au putut fi prevenite urmările provocate de altă acțiune sau inacțiune” [10].

În același context, ținem să menționăm și faptul că potrivit unui punct de vedere vechi exprimat în literatura juridică, legătura de cauzalitate se poate stabili numai într-o acțiune și rezultat, inacțiunea neavând valoare causală. Aceasta concepție a fost combătută cu timpul, susținându-se că se pot produce urmări prejudiciabile nu numai prin comiterea unei acțiuni,

ci și printr-o conduită umană manifestată sub formă de inacțiune. În toate cazurile însă, pentru ca o inacțiune să constituie cauza urmării prejudiciabile, este necesar ca ea să reprezinte neîndeplinirea unei obligații speciale a făptuitorului de a acționa, în cazul dat inacțiunea sa constituind un gen special de conduită. A evita un efect, cu toate că există o obligație juridică de a-l împiedica să aibă loc, este același lucru cu a-l cauza [11].

Uneori, stabilirea legăturii de cauzalitate nu implică probleme deosebite, așa cum se întâmplă în cazul omorului comis de o singură persoană prin împușcare, însă alteori determinarea legăturii cauzale este dificil de făcut și avem în vedere situațiile în care urmarea a fost precedată de mai multe acțiuni concomitente sau succesive, de mai multe persoane, ipoteză în care trebuie aleasă dintre toate cauzele posibile cea împrejurare care a generat în mod efectiv rezultatul [12].

Tot în acest context ținem să menționăm că în practica judiciară s-a statuat că există raport de cauzalitate și în următoarele situații:

- când a fost lovită o persoană despre care făptuitorul știa că suferă de grave afecțiuni cardiace, care decedează datorită bolii, însă declanșată în urma agresiunii, chiar dacă leziunile cauzate prin lovire sunt lipsite de gravitate; în acest caz, o cauză preexistentă – boala – se împletește cu o împrejurare concomitentă – agresiunea;

- când moartea victimei s-ar fi putut evita printr-o intervenție chirurgicală la timp, care însă nu a avut loc, dar lovirea victimei în cap cu piatra a constituit cauza determinată a morții, în acest caz cauza principală împletindu-se cu o cauză survenită ulterior;

- la fel, când decesul victimei s-a produs datorită loviturilor multiple în cap, neavând relevanță fragilitatea sporită a craniului sau vaselor sanguine capilare ale victimei (o împrejurare preexistentă);

- nu are importanță nici împrejurarea că victima nu și-a îngrijit la

timp rana produsă, ceea ce a condus la septicemie și moartea acesteia (împrejurare survenită anterior).

Astfel, din aceste exemple devine clar că se pot împleni în anumite situații cauze anterioare, concomitente sau ulterioare săvârșirii unei fapte prevăzute de legea penală[13].

Tot aici vom face referire și la savantul român Gheorghe Alecu care ține să pună accentul asupra următoarelor momente cu referire la aprecierea raportului de cauzalitate dintre fapță și urmările socialmente periculoase ale acesteia:

a) existența raportului de cauzalitate nu este influențată de faptul că rezultatul acțiunii sau inacțiunii nu s-a produs imediat, ci după trecerea unui interval de timp, chiar îndelungat;

b) raportul de cauzalitate există și în cazul în care același rezultat s-ar fi produs datorită altei cauze (exemplu: moartea a survenit pe calea evoluției naturale a unei maladii grave);

c) există raport de cauzalitate și în situația în care acțiunea sau inacțiunea a provocat rezultatul (moartea) prin unire cu alte împrejurări preexistente, concomitente sau posterioare, dacă fără intervenția acelei acțiuni sau inacțiuni urmarea nu s-ar fi produs (starea de ebrietate sau de slăbiciune a organismului victimei, vârsta, boala, lipsa unei îngrijiri medicale, neefectuarea unei intervenții chirurgicale necesare etc.) [14].

Ținem să evidențiem și momentul că „la stabilirea exactă a raportului de cauzalitate, trebuie să ținem seama de situațiile speciale, când raportul causal este mai complex, când există concurs de cauze” [15]. În acest context, savantul român Ioan Lascu evidențiază următoarele situații:

1) când mai multe acțiuni umane produc un singur efect;

2) când mai multe acțiuni umane produc mai multe efecte;

3) când o singură acțiune umană produce mai multe efecte.

În asemenea situații este prezent

un concurs de cauze și un concurs de efecte, și trebuie să stabilim cât mai exact rolul și contribuția fiecărei acțiuni la apariția fenomenului efect. Așe, de exemplu, la omor pot participa mai multe persoane cae desfășoară mai multe acțiuni; una, acțiunea de imobilizare a victimei, altă persoană, acțiunea de lovire a victimei. În aceste cazuri, rezultatul – decesul victimei – este cauzat de un concurs de acțiuni umane[16].

Și savanta din Republica Moldova Botnaru Stela vine cu anumite explicații referitor la stabilirea legăturii cauzale. Conform ei, în problema legăturii de cauzalitate, teoria și practica dreptului penal relevă un șir de teze a căror cunoaștere facilitează constatarea justă a raportului de cauzalitate:

1) în cazul identificării mai multor fapte urmează a se stabili care au rol de contribuții determinante (cauze), ce au generat producerea urmării, și care au caracter de ajutor, reprezentând doar condiții favorabile în producerea rezultatului;

2) raportul de cauzalitate există și în situația în care urmarea prejudiciabilă nu s-a produs imediat după săvârșirea faptei, ci după trecerea unui anumit interval de timp (o vătămare corporală gravă, care a provocat decesul victimei – alin 4 al art. 151 din Codul penal al Republicii Moldova...;

3) legătura cauzală există și în situația în care fapta a provocat o urmare prejudiciabilă în comun cu alte împrejurări preexistente, concomitente sau posterioare, dacă fără intervenția acțiunii rezultatul nu s-ar fi produs (de plidă, există infracțiunea de vătămare corporală gravă a integrității corporale sau a sănătății care a provocat decesul victimei, prevăzută de alin. 4 al art. 151 din Codul penal al Republicii Moldova, atunci când o persoană a aplicat o lovitură care prin ea însăși nu poate duce la decesul persoanei, dar care s-a produs pentru că victima suferea de o boală cronică sau se afla în stare de ebrietate, sau într-o stare de slăbiciune datorită vârstei sau a unei boli) [17].

REFERINȚE BIBLIOGRAFICE

1. Oancea Ion. Drept penal. Partea generală. Ed. ALL. București, 1994, p. 110.
2. Dobrinescu I. Analiza sistematică și determinarea raportului de cauzalitate în dreptul penal. RRD, Nr. 1, 1976, p. 17.
3. Малинин В. Б. Причинная связь в уголовном праве. – СПб.: Издательство «Юридический центр Пресс», 2000, С. 51.
4. Savantul V. B. Malinin neagă existența legăturii cauzale în componentele de infracțiune, săvârșite prin inacțiune.
5. Малинин В. Б. Оp. cit., p. 51.
6. Светлов В. А. Практическая логика: Учебное пособие / Изд. 3-е. СПб: ООО Издательство «РОСТОК», 2003, с. 322-333.
7. Светлов В. А. Оp. cit., p. 324.
8. Basarab Matei. Drept penal. Partea generală. Volumul I. Ed. Fundației “Chemarea”. Iași, 1996, p. 101.
9. Pentru claritate menționăm că nu este vorba despre infracțiunile care nu au fost duse pînă la capăt.
10. Macari Ivan. Dreptul penal al Republicii Moldova. Partea generală. CE USM. Chișinău, 2002, p. 127-128.
11. Moruzi J. Problema cauzalității în dreptul penal. Studii de drept și procedură penală. București, 1933, p. 67.
12. Păvăleanu Vasile. Drept penal general. Conform noului Cod penal. Ed. Universul Juridic, 2012, p. 139.
13. Mureșan Ioan, Sabău Pop Olimpiu. Drept penal. Partea generală. Noțiuni generale. Teoria generală a infracțiunii. Ed. Sfera Juridică. Cluj-Napoca, 2008, p. 145-146.
14. Alecu Gheorghe. Instituții de drept penal. Partea generală și Partea specială. Ovidius University Press. Constanța 2012, p. 54.
15. Stoica O. A. Drept penal. Partea specială. Vol. I. București, 1976, p. 59.
16. Lascu Ioan. Drept penal. Partea generală. Ed. ALMA MATER. Sibiu, 2006, p. 137.
17. Botnaru Stela, Șavga Alina, Grosu Vladimir, Grama Mariana. Drept penal. Partea generală. Volumul I. Ed. CARTIER. Chișinău, 2005, p. 170.